
МЕДІАРЕЦЕНЗІЯDOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2019.25.198834>**УКРАЇНСЬКА ДОКУМЕНТАЛЬНА КНИГА
ПРО ЖІНКУ НА ВІЙНІ:
РУЙНУВАННЯ ЗАКАРБОВАНИХ СТЕРЕОТИПІВ
ЧИ ФОРМУВАННЯ НОВИХ?**

Подобна Є. Дівчата зрізають коси / Є. Подобна, тексти; Укр. ін-т нац. пам'яті. Київ: Люта справа, 2018. 346 с.

В українському інформаційному просторі чільне місце посідає війна на Сході України, а тому неабиякий інтерес до проблеми провокує необхідність осмислення та пояснення цього явища журналістами. Громадськість потребує (і формує запит!) ширшого, детальнішого зображення перебігу подій, того, що залишилося поза кадром/шпальтою, а журналісти намагаються вдовольнити інтерес і вдаються до активніших експериментів щодо формату репрезентування.

Зазвичай, події на Сході України демонструються відсторонено від мирного життя населення, а тому реальність розділилася на дві: «в умовах війни» та «поза війною». Висвітлення цих дій реалізувалося завдяки концентруванню уваги на бойовому досвіді чоловіків-військовослужбовців і обійденню увагою жінок-військовослужбовиць, які також є учасницями бойових дій.

Книга «Дівчата зрізають коси», що вийшла друком у 2018 році, спрямована на зміну уявлень про роль української жінки в суспільстві, у якому впродовж шістьох років триває війна. Зосереджена на нівелюванні вкарбованих уявлень про розподіл ролей і завдань, котрі може/чи не може виконувати жінка, того, що їй не під силу чи не пасує, а тому увага сфокусована на демонстрації реального досвіду

жінок, які пройшли воєнний шлях, виконували бойові завдання та зазнали травм.

Видання, що пропонується до вашої уваги, опубліковано за ініціативи Українського інституту національної пам'яті та підготовлено в рамках проекту «Усна історія АТО». Збірка знаходиться у вільному доступі на сайті Українського інституту національної пам'яті в електронному форматі (за бажанням можна отримати друкований екземпляр), що доволі зручно для аудиторії. Варто врахувати, що авторкою збірки стала Євгенія Подобна — українська журналістка, яка мала досвід висвітлення воєнного конфлікту на Сході України, а тому розуміється на способах викладу таких історій. Видання вмістило двадцять п'ять історій учасниць бойових дій (власне військовослужбовиць, парамедиків), ілюстративні матеріали (що підтвердили перебування героїнь на території збройного протистояння та в зоні запеклих боїв), а також короткі біографічні відомості із зазначенням імен/прізвищ/позивних/місць перебування та служби. Окремо подано вступне слово авторки Євгенії Подобної, яка пояснила власні комунікаційні наміри та звернула увагу на необхідності висвітлення, а не ігнорування цих актуальних для сучасності історій. «Дівчата зрізають коси» — перше видання, присвячене проблемі жінок на війні, які офіційно займали так звані «посади для жінок» (до прикладу, кухарки), а насправді виконували обов'язки гранатометниць, снайперок тощо.

Книга здобула широкий резонанс, адже привернула увагу до проблеми, яка замовчувалася та залишалася поза «порядком денним»: сучасна жінка може бути не лише берегинею домашнього вогнища та гарною господинею, але й виконувати нарівні з чоловіками військові обов'язки, протистояти ворогу на фронті. Збірка сформована таким чином, що демонструє відверту, щиру, без прикрас та пафосу сповідь жінок про їхні мотиви брати участь у воєнних діях, про виконання поставлених бойових завдань та як вони пережили здобутий

досвід, чи вгамували біль від втрат товаришів-військовослужбовців. Деталізація воєнного досвіду героїнь збірки дасть змогу «побачити» світ війни не в межах новинного формату, направлено на розкриття питань: що? де? коли?, а швидше приховану від широкого загалу складову війни, направлену на демонстрацію почуттів/відчуттів та вражень, що найкраще розкривають масштаб наслідків війни для особистості й суспільства в цілому. Адже жінки розповіли, як прийшли без будь-якого воєнного досвіду та навичок користуватися зброєю (проте доволі швидко опанували цю справу), як намагалися звикнути до побуту в умовах бойових дій (так, у героїнь виникали проблеми, проте вони звикли ділити труднощі побутового життя разом із військовими товаришами), як боролися зі страхами на війні (найстрашнішою виявилася втрата товаришів, а не страх перед ворогом), як почувають себе після повернення до мирного життя (зокрема, не шкодують про свій вибір — воювати і вважають це своїм обов'язком).

Врахувала авторка збірки й те, що потенційними читачами можуть стати люди із різним досвідом читання таких історій, світоглядними орієнтирами та розумінням перебігу подій на Сході, і тому продемонстровані історії різних жінок (вік/професія/національність), які не випадково зіткнулися з війною, а цілком усвідомлено обрали такий шлях. Мотиви жінок знаходяться у зоні бойових дій різні (хтось пішов за чоловіком, хтось із ідеологічних міркувань), проте простежується схожість у їхньому виборі — бажання захистити власний дім, сім'ю, країну.

Збірка не вимагає від читача особливої професійної підготовки чи спеціальних знань із військової справи (терміни, назви військової техніки та зброї розшифровані й доречні), а тому направлена на масову аудиторію, що прагне розширити власні уявлення про перебіг воєнного протистояння на Сході України. Історії інтерв'ююваних героїнь, що ввійшли до рецензованого видання, характеризуються послідовним викладом та завершеністю, і тому кожна історія репрезентує конкретний

особистісний досвід учасниць бойових дій, що сприяє формуванню уявлень про них у читачів. Авторка таким чином проводила бесіду з героїнями збірки, аби створити комфортні умови для промовляння та рефлексування, а також надати їм можливість сформулювати оповідь. Історії характеризуються певною настановністю щодо сприйняття виголошених героїнями думок та ставлення до їхніх розповідей (викликають бажання співчувати та співпереживати здобутому героїнями досвіду).

Усі історії про складне та неоднозначне за своєю суттю явище — війну й пережитий воєнний досвід героїнь, проте вибудовані відповідно до інтересів та запитів аудиторії, а отже, доступні для сприймання та розуміння масовим читачем.

Видання «Дівчата зрізають коси» спрямоване на руйнування закарбованих стереотипних уявлень про жінку як господиню, яка облаштовує сімейний затишок, проте формує нові уявлення про жінку, котра взяла до рук зброю й захищає країну від ворогів на рівні з чоловіками (сильну, мужню).

Збірка демонструє важливість висвітлення теми жінок на війні, переконує в необхідності відкинути закарбовані у свідомості стереотипи про місце жінки та роль, яку вона мусить виконувати, та усвідомити: сучасна українська жінка (так, не без слабкостей) здатна протистояти ворогу, давати йому відсіч, виконувати поставлені завдання професійно. Кожна історія продемонструвала, який відбиток залишила війна у житті героїнь, максимально наблизила просторово віддалені події та створила ефект розгортання подій «тут і зараз», а тому стане корисною для отримання нових уявлень про війну в Україні.

Олена Іванова,

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, медіаексперт Інституту демократії
імені Пилипа Орлика